

Ugasnimo Facebook – premislek o mariborski vstaji

Ko začenjam pisati ta prispevek, nas še trije tedni ločijo od prve obletnice začetka mariborskih protestov, ki se jih je prijelo ime mariborska vstaja. V pozni jeseni in zimi 2012/2013 so dogodki prehitevali tako naše strategije in taktike kot tudi globlje razmisleke o mariborskih in pozneje t. i. vseslovenskih protestih oz. vstajah. Spomladi se je protestni val navidezno razrešil s prerazporeditvami znotraj slovenske politične »elite«. Spremembam na oblasti, ki so bile bolj kozmetične kot pa vsebinske narave, so sočasno parirala medijsko podprta umovanja o koncu vstajništva. Skupine in posamezniki pa nadaljujejo delovanje na obrobju političnega in medijskega področja ter bolj ali manj uspešno poskušajo naslavljeni in odpirati razpravo o družbenih problemih in reševanju le-teh.

V prispevku se bom najprej posvetil vlogi in dosegu spletnih omrežij pri generiranju protestnega gibanja in t. i. »facebook revolucij« na primeru vloge FB v mariborskem uporu. V nadaljevanju pa bom analiziral potek mariborskega in tudi slovenskega protestnega vala ter opozoril na pretirano personifikacijo zahtev. Celotno dogajanje je seveda treba premisliti ter umeščati ne le v zgodbe o dokončanju tranzicijske primarne akumulacije kapitala s strani novih elit. Treba ga je razumeti znotraj potekajočih dinamik in dialektik odnosa med delom in kapitalom, zato bom uvodoma najprej »zakoličil« miselno obzorje, o katerem menim, da je minimalno polje kompleksnosti, o katerem moramo sočasno premišljovati, četudi se (navidezno) ukvarjamo z nekim lokalnim procesom, ki smo ga v Mariboru poimenovali kanglerizem. Procesom, ki so ga, ob veliki PR-pomoči radarjev, občanke in občani Mestne občine Maribor in tudi okoliških občin imeli dovolj. Upor in zahteve »Nesimo jih vun!« so v medijskem prostoru sprožili pisanje in žal ne pretirano poglobljeno raziskovalno novinarstvo o tem, kar »smo že tako in tako vedeli«. Ni pa upor temeljito ogrozil, kaj šele odpravil kanglerizem.

Uvodoma torej podam v maniri družboslovca, ki poskuša biti tudi znanstvenik, teoretsko-konceptualni okvir. Predlagano miselno obzorje pojmujem kot tisto minimalno področje empatičnosti kritičnega družboslovja. Družboslovja, ki poskuša (pre)misliti aktualna družbena dogajanja.

Besedilo je zapisano v prvi osebi ednine iz dveh razlogov. Prvi je banalno dejstvo, da tako počnem že dolgo, saj v besedilih, ki jih pišem sam, ne privolim v starošolsko akademski pristop

pozicije vsevednega plurala. Drugi razlog pa izhaja iz sporočila, ki so ga ob vstajništvu izrekli zlasti mladi. Sporočilo, ki pravi, da njih nihče ne predstavlja in si tudi ne dovolijo, da bi (ne)kdo govoril v njihovem imenu. Čeprav sem bil aktivno vključen v mariborsko in vseslovensko vstajo in analiziram to dogajanje na način raziskovanja s soudeležbo, govorim zgolj v lastnem imenu.

¹ To seveda ne pomeni, da ni več nujna seznanjenost s pristopi in pogledi klasikov. Treba se je predvsem zavedati, da se klasikov ne da nategovati v nedogled ter da ob njih obstajajo tudi sodobni in aktualni teoretski razmisleki.

Kompradorski državocentrični kapitalizem in sfiženost reforme lokalne samouprave

Razmišljanje o uporabi brez umeščanja in sočasnega razmisleka dokončanja tranzicije in novih oblik kolonializma (glej Danek in dr., 2008), ki danes poteka zlasti z globalno financiacijo, bi bilo ne le kontraproduktivno. Bilo bi intelektualno inferiorno in tudi napačno. Ker je namen prispevka analiza protestov, bo zadostovalo, da na kratko razložim, kako s financiacijo pojmem proces naraščajočega vpliva finančnega sektorja ne le na (re)organizacijo globalnega kapitalizma. Četudi se sam proces nepoglobljenemu analitiku zdi novejši pojav, segajo njegove korenine že v začetek sedemdesetih.

Harvey (1989) izhajajoč iz spoznanja o občutljivosti ravnotežja med finančno in državno obstoj v kapitalizmu že konec osemdesetih zapiše, da je razcvet in preoblikovanje finančnih trgov tista prava novost kapitalizma sedemdesetih in osemdesetih let preteklega stoletja, ki ob zlomu keynesijanstva in fordizma vodi v krepitev finančnega kapitala vs. nacionalnim državam. Financiacija oziroma prevajanje naših vsakdanjih praks v algoritme finančnih institucij in trgov se dogaja seveda tudi v naših mikrookoljih skozi prakse, če parafraziram, ustvarjanja zadolženega človeka (Lazzarato, 2012). S »socializacijo« oziroma podružabljanjem dolga se izkorišča novodobni delavski razred. Naraščajoče obresti na naša zadolžena življenja postajajo temeljno področje (ekstra)dobičkov zdajšnjega globalnega kapitalizma. Problem delavskega razreda, zlasti na relativno uspešnih evropskih (pol)periferijah, pa je, da se, omamljen v kopreni sredneslojvskega potrošništva in do pred kratkim »ugodnih kreditov«, ne zaveda svojega razrednega položaja in novih prefiguracij odnosa med delom in kapitalom (Žižek, 2009).

Ta odnos je, če se znebimo navlake modnih teoretiziranj, temeljni fokus za razumevanje kapitalizma, zato je pri analizi razvoja kapitalizma nujno iti onkraj parafraziranj »Webrove etike« in »generacijskih prevodov Marxa«¹ in premisliti »organizacijsko revolucijo«, ki je s spremembami »strategij in struktur vodilnih akterjev kapitalistične ekspanzije« inovirala kapitalizem (Arrighi, 2009: 18). Ob tem pa ni odveč ob braudelovskem branju kapitalizma, iz katerega izhaja Arrighi, priklicati v spomin Schumpetra in njegov razmislek o preživetvenih možnostih kapitalizma (Schumpeter, 2010), ki ga lepo ubesedi tudi Vodovnik, sklicujoč se na Marcosa: »Kapitalizem ni v krizi, kapitalizem je kriza.« (Vodovnik v Božič, 2013: 9) Miselni algoritem financiacije, podkrepljen s strašenjem o prihodu famozne »trojke«, pa postaja (pre)pogosto edini horizont, znotraj katerega »misli« in delujejo državna oblast, ki se – v sicer formalno demokratični politični ureditvi – nahaja v čedalje bolj neparitetni vlogi nasproti globalnim finančnim oblastem. Delovanje le-teh pa je deterritorializirano prikrito v prepletu »*Tax Havens*« (glej Palan, 2009).

Če bralka ali bralec še ni obupal, se verjetno zdaj sprašuje, kaj ima ta teoretska kvačka z uporom in Slovenijo. Najkrajši odgovor bi bil: »Preberite si znova stenogramе prisluškovanj »propadlemu mogotcu Tomažu Lovšetu« (Repovž, 2013), ki jih je prejšnji teden objavil časopis

² Tovrstne stenograme je, podobno kot stenograme prisluškovanj nekdanjemu mariborskemu županu, treba prebirati sočasno z naučenimi izjavljanji domačih političnih in finančno-gospodarskih elit. Šele tovrstni »stereo« nam odluči nekatera obča mesta aktualnih premen v družbi.

³ V tem članku nimamo prostora, da bi razglabljali, ali je pri tem šlo za pretehtano in poglobljeno odločitev. Morda je bilo na delu le nasprotovanje »iz kljubovalnosti«? Bolj verjetno pa je, da je šlo za generirane menedžerske izkušnje danes t. i. rdečih direktorjev, ter razviti fordistični industrijski sektor, ki je uspešno preživel prvi polčas tranzicije.

⁴ Pogosto je celo nemogoče ločevati med političnimi in ekonomskimi elitami, saj gre za eno prepleteno polit-ekonomsko elito, ki se ne tako redko premešča iz politike v gospodarstvo v finišu tranzicijske privatizacije.

⁵ Kdor meni, da Slovenija ni politično izrazito centralizirana država, naj razmisli, zakaj po dvajsetih letih še vedno nimamo regij/pokrajin.

⁶ Idealnotipski primer tovrstnega zaveznitstva, kjer se uspešno presegajo narcizma polne majhne politične razlike na regionalni ravni, če je dosežena skupna kleptokratska korist, je projekt TEŠ 6.

Tovrstni vzorec je olajševalo dejstvo, da se je kljub formalnem prehodu v demokracijo ohranilo izjemno centralizirano odločanje⁵.

Odločanje in razvoj zdaj čedalje bolj kolapsiranih elit se po identičnih vzorcih ponovi tudi na lokalno-regionalni ravni. Kljub nekaterim osnovnim komunalno-infrastrukturnim razvojnim premikom na ravni občin lahko rečemo, da se je reforma lokalne samouprave v Sloveniji sfizila v lokalno-regionalne tranzicijske klane, ki v državocentričnem kapitalizmu skozi sisteme javnih naročil in koncesij ob netransparentnih privatizacijah finančno izčrpavajo in zadolžujejo občine. Pri tem jim (pogosto navidezni) politični antagonizmi na nacionalni ravni niso ovira za politične prerazporeditve in partnerstva, ki so na prvi pogled v nasprotju z logiko teh antagonizmov⁶.

Ker takšne elite niso sposobne ustvarjati razmer za gospodarski in družbeni razvoj s spodbujanjem inovativnosti in ustvarjanjem dobička, se njihov kolaps, oluščten neoliberalnih floskul, pokaže v, če uporabim nogometno metaforo, podaljšku tranzicije. V času pred t. i. globalno finančno krizo, ko je bil denar poceni, so se »naše« elite zadolževale na globalnem finančnem trgu za spodbujanje razvoja oligopolnih domačih sektorjev ter zaključevanje privatizacijskih prevzemov. Ob tem početju so čedalje bolj drsele v kompradorski položaj ter se iz navidezno nacionalnih elit, ki naj bi razvijale domače gospodarstvo, spreminjale v kompradorske elite.

*Dnevnik*². Iz ujetega ni razvidno le, da je Lovše lokalni lobist Goldman Sachsa, ki komunicira z vodjo za Nemčijo ter Srednjo in Vzhodno Evropo te investicijske banke. Razvidno je tudi, da je Slovenija prevzemna tarča, kjer se ob domačih pomočnikih načrtno dela na poglobljanju finančne krize, zadolževanju in zniževanju vrednosti premoženja (ibid.), ki ga »je treba privatizirati«, kot nam sporočajo »svetovalci« iz tujine, kar za svojo domačo nalogo ponavljajo naši politiki in bankirji.

Četudi lahko sprejmemo tezo, da je bilo nasprotovanje transformiranih in vzpostavljalajočih se novih slovenskih nacionalnih politično-gospodarskih elit po razpadu Jugoslavije šokterapijam, ki so nam jih takrat ponujali mednarodni »svetovalci«, strateško pametna poteza, ugotovimo, da je očitno nekje v zadnjem desetletju te pameti zmanjkalo³. Drenovec (2013) ta manko poimenuje kolaps elit. V uvodu k zbirki njegovih besedil, v katerih analizira drugi polčas slovenske tranzicije, ugotavlja, da je v zadnjem desetletju »v Sloveniji presahnilo vsakršno nacionalno vodenje« (Drenovec, 2013: 6). Kolapsirane elite zasedajo prostor še naprej. Za samoregeneracijo pa »morajo družbene strukture, ki jih upravljajo – tehnološke, ekonomske, socialne, miselne strukture – osiromašiti na raven primitivnosti, ki opredeljujejo najbolj zaostale tranzicijske države, na tisto skrženo kompleksnost (in produktivnost in blaginjo), ki jo oni sami edino razumejo in ki je pogoj, da so lahko šefi in »elite« še naprej oni sami in ne kdo drug.« (Drenovec 2013: 6–7) Prehod iz socializma v kapitalizem je v številnih tranzicijskih družbah potekal v obliki državocentričnega kapitalizma (glej Lazić in Pešić, 2012), kjer so politične elite skozi odločevalske procese določale redistribucijo primarne tranzicijske akumulacije kapitala v tesnem prepletu z ekonomskimi elitami⁴.

Tako se dvajsetletni krog tranzicije sklene z domačimi kompradorji, ki »živijo od prodaje domačih potencialov tujcem in/ali prodaje tujih proizvodov na domačem trgu« (Antolić, 2010). To, kar se nam v t. i. »protikriznih« programih ponavadi kaže kot »nujno zategovanje pasu, ker smo živeli prek svojih zmožnosti«, pa je organiziran, če si sposodim besede Rastka Močnika, »odliv presežne vrednosti iz prebivalstva in ozemlja, ki ju nadzorujejo« (Močnik v Trampuš, 2013)⁷. Na nacionalni ravni je to odprodaja in privatizacija, na lokalni, občinski ravni pa je to lahko npr. izbira Saubermacher koncesionarja. Ob tem početju kolapsirani eliti ostane kompradorska renta. Vse skupaj je privedlo do stanja, ki ga Drenovec poimenuje banana neoliberalizem (Drenovec, 2013a). Razlog za to vidi v razpadu države, saj »ni resnega delujočega »modernega« gospodarstva brez resne, delujoče države« (Drenovec, 2013a: 22). S privatizacijo javnega s strani kleptokratskih elit so v tranziciji »... postale tudi formalne institucije demokracije in države samo še en prostor za uveljavljanje zasebnih interesov« (Drenovec, 2013a: 23). Elite so privatizirale državo, saj je to bil prvi pogoj za njihovo vzpostavitev. Ob tem pa iz »poceni denarja« oziroma iz 25 milijard evrov, ki se bodo večinoma »socializirale« na ramena nas davkoplačevalcev oziroma s t. i. jamstvom države, niso bile sposobne generirati novega razvojnega preboja. To je na kratko zgodba drugega polčasa slovenske tranzicije, v zaključek katere trešči upor. Brez razumevanje tega razvojnega loka se nam kanglerizem kaže kot nekakšna specifična mariborska nekoliko »vol na ražnju« prej ruralna kot urbana zgodba, kar je avtor teh vrstic slišal od ne prav majhnega števila »urbanih« intelektualcev iz nacionalne prestolnice.

⁷ Lahko se strinjam z razmišljanjem Rastka Močnika, da je danes »zelo težko ustanoviti kapitalistično narodno gospodarstvo« (Močnik v Trampuš, 2013), a to seveda ne pomeni, da je to nemogoče.

⁸ Več o definitornih in vsebinskih zagatah glede kibernetских skupnostih glej v Trček, 2003: 27–38.

(Ne)moč spletnih družbenih omrežij

Kibernetске skupnosti⁸, ki se jih je v zgodnji letih nastajanja in raziskovanja prijel nekoliko romantičen pridih, so z banalizacijo uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ko so IKT in še zlasti internet postala vsakdanja in samoumevna, tudi same deležne te banalizacije. Demokratični potencial interneta, o katerem smo veliko konceptualno-teoretsko razpravljali v devetdesetih (glej Trček, 1997) ter ga poskušali uveljavljati v preteklem desetletju v obliki lokalne politične participacije (glej Trček, 2003 in Trček, 2004/2005), je doživel odčaranje v celi vrsti profanih praks. Še enkrat se je izkazalo, da pretirano mešamo potencialne možnosti nekega prostora/platforme s temeljnimi problemi politike, kjer se nam problem politične (ne)participacije že desetletja kaže kot ne le konceptualni, ampak predvsem praktični izziv za neke nove modele neposrednega in konsenzualnega (so)odločanja. Sodobna spletna družbena omrežja, še zlasti Facebook (v nadaljevanju FB) in Twitter, seveda ponujajo platformo za civilnodružbeno delovanje in upor. V informatizirani družbi časovno-stroškovno olajšajo agitacijo, izmenjavo informacij in organizacijo, kar pa seveda ne pomeni nujno, da so vedno in srednjeročno zelo učinkovita.

V oblikah uporništva, ki se ga je prišla oznaka FB-revolucije, je spet na delu (ne)razmislek, ki zamenjuje komunikacijsko platformo z agendo in akcijo. Seveda ne moremo zanikati pomena FB pri brstenju mariborskega in vseslovenskega upora. Pri tem pa ne smemo prezreti tudi negativnih plati tovrstnega organiziranja in delovanja. Lep primer tega je sama mariborska vstaja, kjer je bil – ob radarjih, ki so postali, ko so prišle v javnost informacije o javno-zasebnem partnerstvu med Iskro Sistemi in Mestno občino Maribor, najboljši PR za upor občank in občanov – FB profil *Franc Kangler naj odstopi kot župan Maribora* (v nadaljevanju FKNO) ključno vozlišče za akumu-

⁹ Sam mariborski in tudi vseslovenski upor sem bolj podrobno reflektiral v obliki dnevniških zapiskov (glej Trček, 2013).

¹⁰ Po pol leta županovanja t. i. vstajniškega župana se tako po Mariboru govori, da je »Dupleško bando« zamenjala »ekipa iz Miklavža«, a nam množični mediji podajo zgolj (pol)zadovoljive odgovore na tovrstne ugotovitve. Vse skupaj pa moramo seveda brati tudi kot pripravo in volilno propagando na lokalne volitve jeseni 2014, kjer se želi dokazati, da so v občinsko politiko vključeni »vstajniki« še hujša zmešnjava kot stare politične sile, ki se reorganizirajo v nova zavezništva, kar kaže primer tudi na novo ustanovljene »najštevilnejše svetniške skupine«.

lacija vstajniške mase. Ker sem bil aktivno vključen v proteste in v koordinacijo protestništva, bom v nadaljevanju poskušal najprej na kratko predstaviti pomen in manko mariborske »FB-revolucije« skozi analizo vloge FKNO⁹.

Ob naraščajočem nezadovoljstvu z delovanjem nekdanjega župana Mestne občine Maribor, ki je prepoznavnost mesta in občine želel predvsem graditi s privabljanjem mednarodne slabo premišljene dogodkovnosti v mesto in regijo (glej Trček, 2012), se je ob prvih še nemnožičnih protestih pojavil FB-profil FKNO. Iz vsebin, ki so se pojavljale na FKNO in razkrivale kleptokratske oblike delovanja tedanje mestne oblasti ter z njo prepredenega omrežja lokalno-regionalnih pomembnežev, je bil razviden namen FKNO. FKNO je povzema in prevzema to, kar se je po mestu in regiji šepetalo in »vedelo že kar nekaj časa«.

Iluzorno bi bilo pričakovati, da je neka skupina šla v razvoj FKNO brez določenih interesov. Teh interesov v izhodišču ne moremo jemati kot vsesplošno kristalizacijo zahtev mariborskega upora. Šlo je, preprosto povedano, za določene partikularne interese, katerih osnovni namen je bil odstop tedanjega župana Kanglerja in njegove ekipe ter verjetno srednjeročno razgradnja kleptokratskega politekonomskega lokalno-regionalnega prepletenega interesnega omrežja. Z naraščanjem simpatizerjev FKNO in tudi z množičnostjo druge in tretje mariborske vstaje lahko rečem, da je ta začetni partikularni interes nekoliko ušel izpod nadzora. Sočasno pa se FKNO ekipa ni hotela vključevati v koordinacijo protestnega gibanja. Običajno je bilo opravičilo za njihovo ilegalo izgovor, da bi imeli ob razkritju »težave s kriminalisti«. Na koordinacijska srečanja so pošiljali zgolj mladeniča, ki nam ni znal ali ni hotel dati odgovorov na razmisleke in vprašanja o bodočih taktikah in strategijah. Tovrstna argumentacija je postala tragikomična zlasti ob dogajanju na mariborskih vstajah, ko smo številni protestniki in protestnice doživeli bližnje srečanje z represivnimi organi.

Kmalu so se pojavila ugibanja, da za FKNO stojijo določene lokalno-regionalne politične sile, ki si poskušajo skozi kanaliziranje upora pridobiti politično moč v mestu¹⁰. Točka preloma z nameni FKNO se mi je osebno zgodila na eni od koordinacij, kjer smo se pogovarjali o naslednji vstaji in nas je FKNO zaprosil, da ne gremo v neke naše organizacije, ampak jim pomagamo pri plakatiranju. Na vprašanje, od kod plakati in denar za njihov tisk, smo dobili odgovor, da »denar ni problem«. Četudi nisem raziskovalni novinar, sem vseeno zastrigel z ušesi in se spomnil enega prvih postulatov raziskovalnega novinarstva: *follow the money*.

V razmisleku ne želim reči, da so tovrstni partikularni interesi nekaj nedopustnega. Nedopustno je kvečjemu, da slovenska novinarska srenja ali ni sposobna ali noče raziskati ozadij tovrstnih akcij. FKNO pa se nam kaže kot lep primer, da moramo biti tudi v času brezžičnosti pozorni na dejstvo, da gre pri internetu in IKT vobče še vedno za fizično obstoječo infrastrukturo in deležnike, ki ustvarjajo vsebine ter lahko tudi manipulirajo.

Ob e-manipulaciji uporov, ki jih lepo ubesedi grafit z Aškerčeve ulice v Ljubljani: »Kdo bo ukradel naslednjo revolucijo?«, je treba opozoriti na še nekaj problematičnosti t. i. FB-revolucij. V amplitudah upora, njegovih kulminacijah, zatišju in izpetju odigrajo upomiški FB-profil, okoli katerih se družijo, razmišljajo in zelo pogosto predvsem bentijo sprememb željni, tudi psevdoterapevtsko funkcijo. Običajno brez terapevta, ki bi skupinsko terapijo moderiral. Upravičeni bes se tako kanalizira v virtualne prakse, ki se nam kažejo kot delovanje, a so s pozicij akcije in analize upora pogosto nedelovanje. S tem seveda nočem reči, da so neresnične ali nerealne. So še kako

realne, a za akcijo in spremembe nezadostne. Visoko generiranje vsečkov na eni strani res olajša odločitev za soudeležbo v e-protestih. Ima pa tudi dokaj kruto razpolovno dobo, kar se je pokazalo na številnih protestih, ko so se prisotni čudili, »kako, da nas je tako malo, ko pa je bila na FB napovedana veliko večja udeležba«.

Dodaten problem je dejstvo, da živimo v družbi, ki je v poosamosvojitveni fazi ostala brez kritičnega premisleka družbenega dogajanja in razmisleka o alternativah tako v akademski sferi kot v prostorih javnosti. Civilnodružbeni potencial se je ali preoblikoval v klientelistične odnose med zaslužnimi osamosvojitelji in njihovimi soborci, ki so se samoprevedli v politične elite, ali v vegetiranje na margini družbenega. Prepričan za zrno koruze s strani oblastnika vs. medgeneracijski boji, ki v civilnodružbeni in kulturniških krogih običajno potekajo tako, da »nezaslužni« ne morejo priti do »mrvic z mize«, rezultira v neobstoju polj alternativnega mišljenja. Res obstaja nekaj niš, a te so maloštevilne in po navadi medsebojno sprte na ravni osebnih antagonizmov. Vse to se je ob vstajništvu izrazilo tako v kiberprostoru kot tudi v samih koordinacijah. Na spletnih družbenih omrežjih predvsem v vrsti FB-profilov¹¹, ki so ne le medsebojno tekmovali, ampak tudi odžirali energijo, potrebno za koordinacijo in delovanje. Izhajajoč iz tega dejstva je treba razumeti vzklike mlajših upornikov: »Nas nihče ne predstavlja!«

Nevarnosti, ki jo pomeni koordinacija uporništva po FB, na katero se prepogosto pozablja, je dejstvo, da tako postanejo taktike in strategije upora dostopne in berljive tudi oblastnikom in organom pregona¹². To se je lepo pokazalo v Mariboru ob »režiji« dogodka na občini, ki je bil, ob drugem, posledica dejstva, da se je po FB razglašalo zbiranje denarja za vstajnike s položnicami. Bumerang oblastnika je bila past, v katero smo se ujeli na občini, in nove položnice v skupni vrednosti več kot 18.000 evrov. Dobesedno sporočilo pa: »No, pa zberite ta znesek vi, pametnjakoviči.«

Personifikacija razvojnih problemov, nedoraslost intelektualcev in misliti onkraj

Če demitologiziramo uporniško jesen in zimo 2012/2013, si moramo priznati, da so upori in vstaje nepredvidljivi. Nepredvidljivi glede začetka, trajanja, izkupička in konca. Točka preloma se navidezno res lahko voha, a je ne (z)moremo napovedati in postaviti v čas in prostor. Upori presenetijo tako oblastnike kot tiste, ki vstanejo in se uprejo. Tudi načrtovani upori se največkrat ne odigrajo tako, kot so predvideli dramaturgi, scenografi in režiserji iz ospredja ali ozadja. Za novodobno decentralizirano uporništvo, ki ga soustvarjamo in analiziramo, lahko rečemo, da to velja v še večji meri.

Mariborska in vseslovenska vstaja sta bili presenečenje tako za oblast kot za upornice in upornike. Ne oblastniki ne mi nismo imeli izkušenj, kar se je kazalo v samem poteku upora. Praktične izkušnje nekaterih iz mednarodnih alterglobalističnih gibanj so bile seveda dobrodošle, a premalo upoštevane. Kot sem že opozarjal v krajših razmislekih ob uporu, je bila oblast v svoji nepripravljenosti nevarna, kar je tudi, zlasti v Mariboru, pokazala. Nevarni pa smo si bili tudi sami, saj se na upor nismo dovolj pripravili. Gre za čisto pragmatične priprave in znanja, kjer se je treba ukvarjati z zadevami, kako se spopasti s solzivcem, kako se obleči in obuti, da te policijske enote teže pri mejo, kako zaznavati in izločati provokatorje, kako bežati in se razkropiti, kako se informirati, kako ravnati, ko si aretirani, ipd¹³.

¹¹ V civilnodružbeno tako nerazvitem okolju so seveda hitro nastali prepri, kdo predstavlja »tpravo vstajništvo«, kar se je izražalo celo v poimenovanju FB-profilov.

¹² O ranljivosti in nadzoru v kibernetiskih societalnih omrežjih glej v intervjuju z Andrejericem (Soban, 2013).

¹³ Nekaj navodil tistih z izkušnjami je sicer res zakročilo, a so bili ob »kulturziciji« uporništva tovrstni nasveti premalo upoštevani.

¹⁴ Lep primer tega sta bili seji mestnega sveta MOM ob rebalansu proračuna, kjer je bila večina časa namenjena dobesedno »petelinjenju« okoli dnevnega reda seje in ne problematiki občinskega proračuna.

¹⁵ Avtor je bil soudeležen zgolj v iniciacijski fazi vzpostavljanja Iniciative mestni zbor. Njegov prispevek k izvedbi in uspehu iniciative je dobesedno minoren.

Težava, ki je bila zelo opazna med vstajništvom, je že omenjeno dejstvo, da smo že dve desetletji nekje med nerazvito in (samo) marginalizirano civilno družbo, zato na plan butnejo predvsem egotripi, ki se zato, ker ni bilo civilnodružbenega (so)delovanja, niso mogli prej izživeti. Stopnja antagonizmov med vstajniki, ki je seveda do neke mere pričakovana in tudi pozitivna, saj omogoča odpiranje konfliktov in poskuse njihovega reševanja, je v civilno-

družbeno in vstajniško nerazviti družbi prehitro velika ovira. Problem upora, tako v Mariboru kot na vseslovenski ravni, vidim v nedoraslosti intelektualnega jedra uporov.

Če najprej pogledamo mariborsko vstajo, so se kot minimalne zahteve le-te hitro izkristalizirali pozivi k odstopu župana in mestnega sveta ter soočenje z mariborsko Hobotnico skozi revizije in sodni pregon ter večjo soudeležbo občank in občanov pri soodločanju o razvojnih politikah občine. Ob FKNO je vidno vlogo v mariborski vstaji igrala tudi skupina intelektualk in intelektualcev, od katerih so nekateri že leto pred mariborsko vstajo neuspešno pozivali k odstopu župana. Ta skupina, ki jo je sedanjí župan na koordinacijah označeval kot »skupino posameznikov«, ni razumela globine upora in je prehitro klonila pred možnostjo županskih volitev, sočasno pa se je ves čas držala na distanci do volitvam manj naklonjenih skupin ter navidezno bolj ljudskim jedrom upora, zlasti Gibanja 29. oktober. Posledica tovrstne distance je dejstvo, da ekipa sedanjega župana ni v zadostni meri izkoristila intelektualnega potenciala upora, ljudi, ki mislijo in živijo mestom in občino Maribor ter imajo strokovna znanja za njen razvoj.

Prelom v mišljenju strategij in taktik mariborske vstaje se je zgodil v zvezi z vprašanjem volitev. Želja dela jedra mariborske vstaje po izvolitvi je prehitro pozabila na eno od dveh temeljnih zahtev mariborske vstaje. Odstop mestnega sveta. Svetniki in svetnice so v strahu izjavljali, da je nujno treba sprejeti občinski proračun za leto 2013, potem pa bodo odstopili. S tem so seveda kupovali čas. Ta razkol je na eni strani povzročil pat položaj, ki ga imamo zdaj na ravni Mestne občine Maribor, ko se energija in čas namenjata predvsem medsebojnemu nagajanju ob izkoriščanju vseh formalnih možnosti, ki so na voljo, med starim mestnim svetom in novim županom ter njegovo ekipo, ne pa reševanju mesta in občine¹⁴, na drugi strani pa so iz upora vseeno izšle nekatere oblike samoorganiziranja občank in občanov. Verjetno ni naključje, da je pri zadnjih sodeloval mlajši del intelektualnega jedra upora.

Zlasti pri Iniciativi mestni zbor (glej <http://www.imz-maribor.org>) je bila načelna odločitev, da naš interes niso volitve¹⁵. Taktika in strategija delovanja iniciative je v samoorganiziranju četrtnih in krajevnih skupnosti v občini Maribor, v opolnomočenju občank in občanov za neposredno participativno soodločanje. Iniciativa je naletela na dober odziv v mestnih četrtih in krajevnih skupnostih ter v ne tako majhnem predelu mesta in občine uspešno soustvarja razmere za sodelovanje in razreševanje cele vrste perečih težav v mikrookoljih, kjer se vsakdanje odvijajo naša sobivanja, in opozarja na obstoječe kanglerizme tudi na ravni mestnih četrti in krajevnih skupnosti. Ideja iniciative je bila že uspešno »izvožena« v nekatera druga mesta in občine.

Na ravni vseslovenske vstaje pa se mi zdi osnovni problem nedoraslost inteligence v privolitvi v »kulturizacijo« upora ter v nezadostnem problematiziranju personifikacije razvojnih problemov Slovenije. Slovenski javni mediji, ki so se tudi sami znašli nepripravljeni, so potrebovali nekaj časa, da so poskušali objektivno, če že ne s simpatijami, pisati o vstajah. Ko pa se je kolapsirana nacionalna politična elita odločila za rošade v soudeležbi na oblasti in posledično pahnila Janeza Janša v opozicijo, so zopet zajahali staro in prežvečeno mantro personifikacije razvojnih problemov Slovenije v predvidljive in dolgočasne zgodbe Janša vs. NeJanša ter na mariborski ravni v Kangler

vs. NeKangler. Tovrstnih dimnih bombic, oblastem hitro se prilagajajočih, medijev se ni v zadostni meri problematiziralo. Odstranitev Janeza Janše je postala personificirana zahteva, ki je v sklepnih fazi povzročila celo abotne izpade, kot je bil npr. njegov izgon iz PEN na predvečer nezaupnice.

Če se bralki ali bralcu tega razmisleka zdi to pretirano dlakocepstvo, pozivam, da zopet prisluhnejo telefonskim pogovorom nekdanjega mariborskega župana, kjer se lepo vidi, da kanglerizem ni zgolj Franc Kangler, kanglerizem je proces in omrežje, v katerem je prepletena lokalno-regionalna kolapsirana elita. Tako diskurz kot način delovanja nam kaže ogolelo podobo politike v Sloveniji. To je obvezna literatura, ki bi jo morali prebirati in analizirati premišljevalci naše tranzicijske zgodbe. Seveda si tukaj ne delamo iluzij, da smo v tem nekaj zelo posebnega, kaj šele izvirnega. Smo zgolj neka samozadostna provincialnost, kjer je odhod t. i. princa Teme že zadosten razlog za veselje mnogih, ki se imajo za intelektualce.

Na ravni vseslovenske vstaje je odhod Janše nevtraliziral potencial vstajništva, ker vstajništvo ni razvijalo taktik in strategij za srednjeročno delovanje. Če povem še bolj neposredno, ker ni šlo za neko organizirano in pripravljeno vstajo, ampak za protest in revolt določenega dela ljudstva. Po političnih rošadah t. i. levice in sredinskih strank so bile srednje in starejše generacije intelektualcev potešene, verjetno tudi zato, ker ni bila z vstajništvom ogrožena njihova komoditeta. V že omenjenem razmisleku o kompradorskih Antonić razmišlja o tridelni tipologiji predstavnikov kompradorskih elit. Sestavljajo jo: kompradorska poslovno-politična elita, kompradorska inteligenca in kompradorska buržoazija (Antonić, 2010).

Prve predstavlja preplet predstavnikov tujih podjetij ter njihovih lobistov in »nacionalni« politični vrh; buržoazijo predstavljajo beli ovratniki, zaposleni v podjetjih in organizacijah, ki jih obvladujejo tujci, kompradorska inteligenca pa je inteligenca, ki »nekritično zastopa neoliberalno ideologijo ... oziroma služijo kot konzultanti in izvrševalci projektov« (ibid.). Med kolapsirano slovensko elito je tudi kompradorska inteligenca, ki ali ni sposobna ali pa iz komoditetnih razlogov ne želi misliti onkraj. Misliti tako obstoječa stanja in fizionomije moči kot mislit onkraj pa je zaveza vsakršnega razmisleka, ki poskuša premisliti alternative. Četudi ne morem razvrstiti med kompradorje intelektualnega jedra nekaterih »novih« levih strank, ki nastajajo »iz vstajništva«, lahko rečem, da gre za gospode, ki so večinoma (pre)dobro sodelovali s kolapsirano elito v obeh polčasih tranzicije in zame ne pomenijo alternative, kaj šele levico.

Četudi lahko s simpatijami gledamo na kulturo bolj ali manj duhovitega smešenja nebulozne primitivnosti domačih političnih in ne tako majhnega dela gospodarskih ter intelektualnih elit, se moramo zavedati, da s pretirano »kulturizacijo« boja, ko je pisca teh vrstic že bolela glava od pozivanja k mirnim protestom, ne bomo razrešili večnega antagonizma med delom in kapitalom v obstoječem sistemu. Gre za razredni boj v (repro)kolonialnih razmerah. Če to jasno pove Warren Edward Buffet, potem bi že bil čas, da to dojamemo tudi mi sami. Gandhizem pa je prej izjema kot pravilo.

Kaj smo se vseeno (upam) naučili v uporniški zimi 2012/2013?

Če izhajam iz temeljnih zahtev mariborske in vseslovenske vstaje, ne morem reči drugega kot to, da sta bili neuspešni. Se je pa iz obeh, če si to želimo, lahko veliko naučimo. Ker me odmerjeni prostor omejuje, bom navedel zgolj kurikularne (učne) vsebine.

– Prvi nauk je seveda spoznanje, da je vsaka hegemonija obstojna zgolj toliko, kolikor privolimo vanjo.

¹⁶ V znanem delu o mojstrstvu govori Sennett (2008) o pravilu 10.000 ur. Da ste s stopnje vajenca prešli na raven mojstrstva, ste potrebovali 10.000 ur vajeništva. Seveda je to pomenilo šele začetek mojstrstva. Mi smo še daleč od 10.000 ur civilnodružbenega in protestnega delovanja.

¹⁷ Lep primer tega je zaplet okoli romske restavracije Romani kafenava, ki jo Epeka vzpostavlja v sodelovanju z romskim društvom Romano Pralipe Maribor. Gre za primer socialnega podjetništva, financiranega iz Evropskega socialnega sklada. Projekt podpira Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Stanovci mestne četrti Magdalena so se uprli umestiti restavracije v njihovo MČ ter samoorganizirani sklicujejo za danes (18. 11. 2013) vstajo proti »Ciganski gostilni«. Pri tem svoja dejanja opravičujejo s težavami, ki jih imajo z delom romske skupnosti v MČ, kar je lahko realen vsakdanji problem, ki ga je treba rešiti, ne bi pa smel biti razlog za blokiranje projekta socialnega podjetništva.

¹⁸ K prvi npr. poziva Palan (2013). Glede sublateralnega mišljenja pa nam je lahko za zgled pristop indijskih sublateralistov, čeprav smo verjetno še daleč od kakšnega skupnega manifesta (glej Guha, 2007).

- Drugi nauk je, da ne gre za Janeze, France ..., gre za kleptokratska omrežja, v katera je vključena tudi kolapsirana inteligenca iz akademskih, kulturniških ter določenih starih civilnodružbenih krogov.
- Tretji nauk je, da vedno kdo hoče unovčiti upore, »ukrasti revolucijo«. To se je lepo pokazalo tako v Mariboru kot v poskusih mimikrije t. i. stare levice v »novo vstajniško strankarsko levico«.
- Da določenih zadev preprosto ni mogoče prepričati¹⁶. Povedano metaforično, naše novodobno uporništvo je še v jaslicah in mogoče počasi zleze v otroški vrtec.
- Da je lahko tuliti proti personificiranim »krivcem«, veliko težje pa se je zazreti v lastna (pretekla) ravnanja, kaj šele odpirati konflikte.
- Da je večina inteligence pragmatično ujeta v ohranjanje lastne komoditete in nemišljenja.
- Da se nova civilna družba ter alternativne politike ne bodo vzpostavile same od sebe. Pri vzpostavljanju pa bo šlo pogosto za legitimne medgeneracijske boje ter narcizme majhnih razlik.
- Da bodo oblastniki s pomočjo medijev ter z infiltracijo poskušali centralizirati in normalizirati upore s sklicevanjem, da za tovrstne zahteve obstajajo institucije. Sočasno pa bodo ožili dostop do institucionalnih možnosti z novo zakonodajo (referendumi, pravice zbiranja in protestiranja), kjer bo politična kasta nastopala enotno pri njenem sprejemanju za še izdatnejšo zaščito obstoječega.
- Da je treba o naših lokalnih težavah misliti v širšem (repro)kolonialnem kontekstu.

- Da je prostor za neposredno akcijo najlažje začeti z opolnomočenjem občank in občanov in reševanjem težav in izzivov v mikrookoljih.
- Da se pri pretirani »kulturizaciji« in histeriji »proti nasilju« pozablja, da gre za razredni boj, kjer ima nasprotnik v rokah z zakonom določene oblike nasilja, kjer obstaja siva cona interpretacij (ne)upravičenosti uporabe nasilnih metod.
- Da je treba sočasno misliti in delovati znotraj sistema, proti sistemu in tudi z mišljenjem in udejstvovanjem alternativ onkraj sistema.
- Da ni preprostih rešitev, ker le-te pomenijo izključevanje in nove nestrpnosti.
- Da prakticiranje participativnih modelov soodločanja prinaša tudi nevarnost diktata večine, ki lahko prehitro vodi v obujanje starih ali v nove nestrpnosti¹⁷.

Eden redkih ekonomistov, ki v Sloveniji mislijo onkraj neoliberalnih plašnic, svoja žurnalistična razmišljanja običajno opremi s pripisom »stališča avtorja so njegova osebna stališča«. Sam upam, da tukaj izražena stališča, sklepi, pomisleki in predlogi niso zgolj moja stališča. Vsekakor si želim tudi nasprotnih stališč in odpiranja konfliktov. Upam tudi, da je jasno, da moramo končno začeti misliti sami o sebi. Čas je za novo dependistično teorijo in sublateralno misel¹⁸, ki bo premislila strategije in taktike iz naših pozicij ter za dosego naših ciljev. Pri tem je vsekakor nujno povezovanje in oblikovanje skupnega kritičnega miselnega polja (repro)koloniziranega evropskega obrobja. Čas je, da za trenutek izključimo Facebook in začnemo avtoreflektirano

delovati. Čas je, da namesto FB-terapije in globokoumnih teoretskih dekonstrukcij, ki (pre) pogosto izhajajo iz nategovanja klasičnih avtorjev na zadeve, o katerih niso pisali, dojamemo nateg potrošniškega srednjega sloja in kreativno-razredne nebuloze ter s šibko teorijo akcije nadaljujemo upor.

Literatura

- ANTONIĆ, S. (2010): *Kompradori*. Dostopno na: <http://www.nspm.rs/politicki-zivot/kompradori.html?alphabet=l> (10. oktober 2013).
- ARRIGI, G. (2009): *Dolgo dvajseto stoletje: kapitalizem, denar in moč*. Ljubljana, Založba Sophia.
- BOŽIČ, K. (2013): Intervju: Žiga Vodovnik. *Dnevnik/Objektiv*, 21. september 2013: 8–10.
- DANEK, P., NAVRATILOVA, A., HILDERBRANDOVA, M., STOJANOV, R. (2008): *Approaching the Other: The Four Projects of Western Domination*. Olomouc, Palacky University.
- LAZIĆ, M., PEŠIĆ, J. (2012): *Making and Unmaking: State Centered Capitalism in Serbia*. Beograd, Institute of Sociology and Social Research.
- LAZZARATO, M. (2012): *Proizvajanje zadolženega človeka: esej o neoliberalnem stanju*. Ljubljana, Maska.
- DRENOVEC, F. (2013): *Kolaps elite: iskanje normalnosti in naprednosti v majhni evropski državi*. Ljubljana, Založba /*cf.
- DRENOVEC, F. (2013a): Za preboj iz banana neoliberalizma. *Mladina* 40 (4. 10. 2013): 18–25.
- GUHA, R. (2007): O nekaterih vidikih historiografije kolonialne Indije. V *Zbornik postkolonialnih študij*, N. Jeffs (ur.), 101–108. Ljubljana, Krtina.
- HARVEY, D. (1989): *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Orgins of Cultural Change*. Oxford, Basil Blackwell.
- PALAN, R. (2009): *The History of Tax Havens*. Dostopno na: <http://www.historyandpolicy.org/papers/policy-paper-92.html> (10. oktober 2013).
- PALAN, R. (2013): *The New Dependency Theory*. Dostopno na: http://www.newleftproject.org/index.php/site/article_comments/the_new_dependency_theory (10. oktober 2013).
- REPOVŽ, G. (2013): Plen. *Mladina* 40 (5. 10. 2013). Dostopno na: <http://www.mladina.si/148999/plen/> (10. oktober 2013).
- SCHUMPETER, J. A. (2010): *Lahko kapitalizem preživi? Ustvarjalno uničevanje in prihodnost globalne ekonomije*. Ljubljana, Studia Humanitatis.
- SENNETT, R. (2008): *The Craftsman*. London, Penguin Books.
- SOBAN, B. (2013): Mark Andrejevic: Življenje za digitalno bodečo žico. *Delo* (15. 11. 2013). Dostopno na: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/mark-andrejevic-zivljenje-za-digitalno-bodeco-zico.html> (18. november 2013).
- TRAMPUŠ, J. (2013): Dr. Rastko Močnik: »Dolgoročna alternativa je samo odprava kapitalizma, države kapitala in buržoazne demokracije.«. *Mladina* 17 (26. 4. 2013). Dostopno na: <http://www.mladina.si/143507/dr-rastko-mocnik-dolgorocna-alternativa-je-samo-odprava-kapitalizma-drzave-kapitala-in-bur/> (10. oktober 2013).
- TRČEK, F. (2013): *Vstajniški dnevnik*. Maribor, Subkulturni azil.
- TRČEK, F. (2013a): Refleksiji ob Gotof je!. *Časopis za kritiko znanosti XL*(251): 185–193.
- TRČEK, F. (2012): EPK Maribor 2012 ali zgodba o neuspehu ter mimobežnosti. *Dialogi* 48(11/12): 27–32.
- TRČEK, F. (2004/2005): *E-Ljubljana: new space for active political participation*. Razón y palabra 42. Dostopno na: <http://www.razonypalabra.org.mx/anteriores/n42/ftreck.html> (15. oktober 2013).
- TRČEK, F. (2003): *Problem informacijske (ne)dostopnosti*. Ljubljana, Center za prostorsko sociologijo/Fakulteta za družbene vede.

- TRČEK, F. (2002): Ljublj@na: iz vasi kablov v info-urbani habitat. V *Sociološke podobe Ljubljane*, D. Kos (ur.), 81–96. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- TRČEK, F. (1997) Virtualna demokracija – navideznost ali dejanskost?. *Družboslovne razprave* XIII(24/25): 98–117.
- ŽIŽEK, S. (2009): Pošast še straši! V *Komunistični manifest*, K. Marx in F. Engels, 39–63. Ljubljana, Sanje.